

REPUBLIC OF GHANA

NZEMA

ΕΒΟΛΕ 2022 GHANA EZUAVOLΕ NE EZUKOASEM NWO NDOTOLΕ NE

Μετ Fale Maanle ne Ezukoagyinlabelε
Ngyehyelee Ne Anwo La Sikaleple

Maanlema bahola alua adenle ehye azo anwu ye nzi adenle:

Evole 2022 Ezuavole ne Ezukoasem Nwo Ndotole Ne nee Arane Gya Nwo Ngyehyels Ne Mɔɔ Fale Maanlema anwo la, bekola benyia anzee bekenga bie befi:

Yintanete Nyema Zo wɔ:

www.mofep.gov.gh

Ayi, saa ehyia Edweke ehye bie anwo ngilenu a, twe bikye ye Maanlema Ngitanwolile Ofese Kpole ne mɔɔ wɔ Gya Sonvole Gyima ne anu la (wɔ Ngenla):

Public Relations Office

New Building

Ground Floor

Room 001 or 003

P. O. Box MB 40

Accra – Ghana

Email: info@mofep.gov.gh

Translated by: **Bureau of Ghana Languages**

Nuninyene

Ekponle Ngakyile:	4
Nvoninli Ngakyile:	4
NWOLɛ EDWɛKɛ	6
MUKENYE	8
EZUKOA Mɔɔ BɛNYIANLE Wɔ EVOLɛ 2021 NE ANU LA	9
EZUKOA Mɔɔ BɛNYIANLE Wɔ EVOLɛ 2021 NE ANU NEE GYIMA Mɔɔ BɛVALE BɛLILE LA	11
2022 EZUKOASɛM NWO NDOTOLɛ NE NEE EZUKOA GYINLABELɛ NE	14
EVOLɛ 2022 EZUKOASɛM NWO NDOTOLɛ NE ANWO EZUKOA NWO NGYEHYɛLEɛ EYɛLE	17
MAANLE NE EZUKOAGYINLABELɛ NE ɛHAKYILɛ Wɔ KOLONAVAELOSO EWULENZANE NE ANZI	20
NINYɛNE Mɔɔ SONVOLɛ GYIMA GYIMA NE Mɔ BAYɛ LA	24
AWIELEɛ	41
EDWɛMGBɔKɛ ANU ɛHILELE	42

Ekponle Ngakyile:

Ekponle 1: Maanzinli ne mɔ anu Maanzikyɩ Ko Milahyinli Gyima Ko.....	27
Ekponle 2: KOLONAVAELOSO EWULENZANE NE SILIBOLE NWO MGBONDABULE.....	38

Nvoninli Ngakyile:

Nvoninli 1: Ezukoa mɔɔ benyianle wɔ Siane Gyene ne mɔɔ kodwu Siane Ehonla wɔ Ewole 2021 ne anu la Sikalepɛle.....	11
Nvoninli 2: Ezukoa Mɔɔ Bevale Belile Gyima wɔ Siane Gyene ne mɔɔ kodwu Siane Ehonla ne anu wɔ Ewole 2021 ne anu la Sikalepɛle.....	12
Nvoninli 3: Maanle Kake (wɔ Ghana Sidi Mgbe Mgbe nu).....	13
Nvoninli 4: Ezukoa Mɔɔ Bebanɩya wɔ Ewole 2022 ne anu la Sikalepɛle (wɔ Ghana Sidi Mgbe mgbe nu).....	15
Nvoninli 5: Ewole 2022 Gyimalile ne mɔ anwo kakebɔle ne (wɔ Ghana Sidi Mgbe mgbe nu).....	16

*“Belekese ne mɔ yɛɛ ɛdudu ɛgua a, na yɛbava
awole mɔɔ bɛze la yɛazi yɛ azua ne mɔ. Bɛdudu
sekamɔ baka mgbunla ne mɔ, na yɛbava sida
mbaka yɛaziezie bɛ bo zo ne mɔ.”*

(Ayezaya 9:10)

”

NWOLE EDWEKE

Ngyegyeye ne moo Kolonavaeloso Ewulenzane ne eba era la sha maanle maanle moo wo aleaboo amuala moo Ghana boka nwo la. Anwongyelele ne moo rale Ghanama anwo zo, moo maanle menli wule, be tenlabelle nu zekyele nee gyima gyima moo anwo hanle be la yeke ngyegyeye maanle Arane. Meka metu me nwo ke, yevale akenrasesebe nee sebe, adwenle a yegyinlanle ngyegyeye ne anloa a. Ewiade amra kosooti anye ezo ye wo zohane agyakedule ne anwo. Arane eza yeke ngyehyele moo maanle gyima gyima dwazole bieko na ye tenlabelle nu yeke boe bieko a.

Eza amaa yeazo Kolonavaeloso ngyegyeye ne anloa na yeava adenlenyanle ne moo rale nu la yeali gyima la, Arane luale Maanle Kpanyinli Nana Addo Dankwa Akufo-Addo Arane ne anwo zo yeke ngyehyele moo maanle bevale Ghana ezukoa sidi mgbe mgbe 100 moo bevale bebele ngyegyeye ne azo na bevale bie bekpogyale gyima gyima moo hole aze la zo, ehye a le Ghana DWENLE E NWO “Ereladane Kpalé” ngyehyele ne. Ehye vale anwondole rebele ye ezuavole ne ndende zo na olekpogya ye maanle ne zo.

Ye nye so diedi moo wonyia wo Arane anu la wo meke moo yeleye gyima yeali konim wo Kolonavaeloso Ewulenzane ne anwo zo la. Wo meke ehye anu amuala, bezo ye kpundii egyinlanle ke yekyegyinla ke maanle la benlea. Baebolo ne eza da adengilele fonwo ali wo meke zehae mo anu, ke moo bela ye ali wo Ayezaya Mgbakyele 9, Ngyehyenu 10 la, ose, “Belekese ne mo yeke edudu egua a, na yebava awole moo beze la yeazi ye azua ne mo. Bedudu sekamo baka mgbunla ne mo, na yebava sida mbaka yeaziezie be bo zo ne mo.” Wo meke ko ne ala anu, Arane eza evua etafe zo ke omaa beaye ninyene moo obole ewoke ke obaye la kosooti. Olua ehye ati obaho zo yeaye ngyehyele nee gyima gyima moo bamaa beaye ninyene moo beteyele la kosooti na yeamaa Ghana ezuavole ne tenlabelle nu akpazi.

Evole 2022 Ezukoasem nwo Ngyehyele ne bodane titili ne mo ko a le ke, wo Evole nsa (3) moo eleba la anu, Arane baboa amaa yeaye maanle moo Be ti anwo Gyimayeke di munli wo nu moo bamaa yeahola yeanyia anyunluhale moo di munli kpalé la. Bebalua ehye azo beamaa menli fonwo, bobo mgbavole nee mbelera anyia gyima moo la be ahonle nwo la aye. Arane ngyehyele ne kosooti baboa amaa mgbavole nee mbelera ava be gyimayeke ahyelede ne beali gyima amaa beali boe na peperepeyele ali gyima amaa menli muale.

Amaa mgbavole nee mbelera anyia diedi wo be nu na beanyia be ti anwo gyimayeke sunsum la wo Evole 2022 ne anu, Arane bava Edawo Bo O Bo Ngyehyele ne ali gyima.

Bebamaa be ti anwo gyima ngiyiki ne mo anyia bosea maa befa bebo be gyimayele bo anze befa bebele be gyima gyima ne mo anu la.

Wo Evole 2022 Ezukoasem nwo Ndotole ne anu, beye nyehyele ke betoa zo beazo ngyegyele esesebe esesebe ne mo anloa na yanyia anwosesebe kpale wo Kolonavaelso Ewulenzane ne anzi. Arane eye ye adwenle ke omaa beava adwenle fofole enyanle beali gyima amaa mgbavole nee mbelera ati anwo gyima gyima ebukela aho zo.

Maa yelefa Maanle Kpanyinli ne anyelazo ne maa kile ke oboa yeamaa Ghana aye Maanle maa ena o nye endo Awie mo Moale zo la yeali gyima la, mekulo ke mesele Ghanama kosoti, bebo mgbavole nee mbelera ne mo ke bebo nu beye gyima, beva ninyene fofoleyele beli gyima na beva be nwo bewula Be ti Anwo Gyimayele ne anu esesebe wo Maanle ne anu.

Mesele ke beama ye kosoti yekyeye Ghana ne ke maa yekulo la.

Nyamenle Eyila ye!!!

**Gya Sonvole ne
Ken Ofori-Atta**

MUKENYE

1. Ɛvolɛ 2022 Maanlema Ezukoasɛm nwo Ndotolɛ ne le ninyɛne mɔɔ Arane holale yɛlɛ wɔ Ɛvolɛ 2021 ne anu la sinlipɛlɛ nee ezukoa dodo mɔɔ bɛ nye la kɛ bɛbanyia wɔ Ɛvolɛ 2022 ne anu na bɛava bɛali gyima ngakyile ne mɔ la.
2. Amaa yɛaboa yɛamaa Maanle ne Ezukoa Gyinlabelɛ ne ali munli na yɛanyia Maanle Anyunluhɔlɛ Bodane ne mɔ la, Ɛvolɛ 2022 Ezukoasɛm nwo Ndotolɛ ne gyi Bɛ ti anwo Gyimayɛlɛ mɔɔ Gyi Kpundii la Maanle Ɛkyɛkyɛlɛ mɔɔ lua Ezukoa ɛnyianlɛ nwo Baneɔlɛ nee Gyima Ɛnyianlɛ nwo zo la azo.

EZUKOA MƆƆ BENYIANLE WƆ EVOLE 2021 NE ANU LA

Ezukoa Mɔɔ Benyianle La Titili

3. Ezukoa mɔɔ benyianle wɔ evole 2021 ne anu la anwo edwekɛ ne:
- Ovi Siane Gyɛne ne mɔɔ kɔɔwu Siane Eziane ne anu la anu, ezukoa dodo mɔɔ benyianle la yeke ɛya ngyɛnu nsa nee foa (3.5). Wɔ zɔhane mekɛ ne anu wɔ Evole 2020 ne anu ezukoa gyinlabelɛ ne nyianle anyunluhɔle ɛya ngyɛnu nsuu (0.7%)
 - Anle-nwole ezukoa ne nyianle anyunhɔle ɛya ngyɛnu (4.8) wɔ Siane Gyɛne ne mɔɔ kɔɔwu Siane Eziane ne wɔ Evole 2021 ne anu. Wɔ zɔhane mekɛ ne ala anu wɔ Evole ne anu beyianle anyunhɔle ɛya ngyɛnu 1.1 wɔ mekɛ ne anu, 2020
 - Ninyɛne awolɛ anwumahɔle ne yeke ɛya ngyɛnu 10.6 wɔ Siane Gyɛne mɔɔ kɔɔwu Siane Eɔhɔla ne awieleɛ. Wɔ Zɔhane mekɛ ne ala anu wɔ Evole 2020 ne anu ɔyele ɛya ngyɛnu 10.4
 - Ezukoasɛm nwo ndotole ne anwo kakɛ ne yeke ɛya ngyɛnu 7.7. Ennee anyelazo ne a le kɛ ɔbayɛ ɛya ngyɛnu 7.4.
 - Ezukoa mɔɔ ɔwɔ kɛ ɔka la azo dele ɛya ngyɛnu 2.0. Ennee anyelazo ne a le kɛ ɔbayɛ ɛya ngyɛnu 1.7
 - Maanle kakɛ ne yeke Maanle Ezukoa Mumua ne ɛya ngyɛnu 77.7 wɔ Siane Eɔhɔla ne awieleɛ wɔ Evole 2021 ne anu. Wɔ Bolonyia Siane ne anu wɔ Evole 2020 ne anu, ennee ɔle ɛya ngyɛnu 76.1. Ɔkile kɛ ɔhole anwuma
 - Maanle zo Ezukoa mɔɔ benyianle wɔ Siane Ewɔkɛle ne awieleɛ wɔ Evole wɔ 2021 ne anu la yeke Ameleka Ezukoa dɔla ne mgbe mgbe 11.44. Bebahola beava ehye beahela Maanle zo ninyɛne wɔ Siane 5.2 anu. Wɔ Bolonyia Siane ne awieleɛ wɔ Evole 2020 ne anu ennee ehye le Ameleka Dɔla ne Mgbe Mgbe 8.62. Ehye kola kɛla Maanle zo ninyɛne wɔ Siane 4.1 anu.
 - Ovi Siane Gyɛne ne kɔɔwɔ Siane Eɔhɔla ne anu saa efa Ghana Sidi ne anwosesebe ne etoto Maanle zo ezukoa ne anwo a ɔgyinlanle aleka ko wɔ Evole 2021 ne anu. Ye ngilenu a le kɛ saa afa Ghana Sidi ne anwosesebe ne eto Ameleka Dɔla ne dee ne anwo a Ghana Sidi ne anwosesebe ne azo dele 1.7 wɔ Siane Eɔhɔla ne anu wɔ Evole

2021 ne anu. Wɔ zɔhane meke ne anu wɔ Evole 2020 ne anu zole
dele Eya ngyɛnu 2.9.

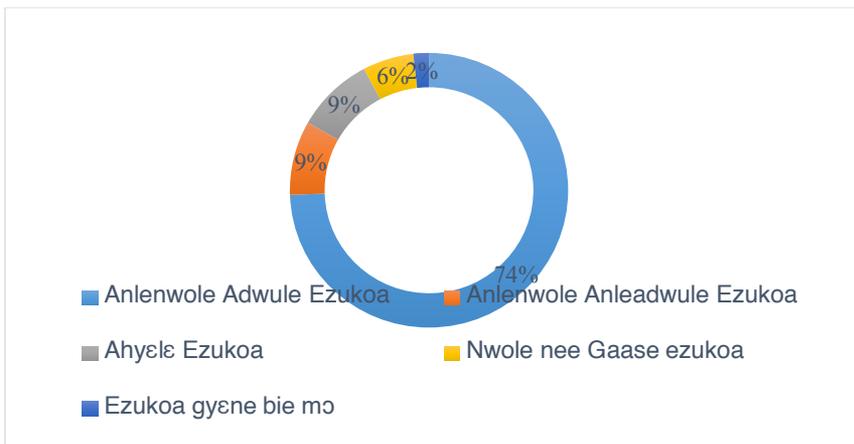

EZUKOA Mɔɔ BENYIANLE Wɔ EVOLE 2021 NE ANU NEE GYIMA Mɔɔ BEVALE BELILE LA

Ezukoa Mɔɔ Benyianle La

4. Ōvi Siane Gyene ne mɔɔ kodwu Siane Ehonla ne anu, ezukoa dodo mɔɔ benyianle nee mɔɔ Maanle Maanle zo amra vale hysle ye la, efa ye kosɔɔti ebo nu a ɔysle Ghana Sidi Mgbe Mgbe 46.85. Enee ehye le Maanle ezukoa mumua ne eya ngyenu 10.7. Enee anyelazo ne a le ke bebanyia Ghana Sidi Mgbe Mgbe 51.31 mɔɔ le ezukoa mumua ne eya ngyenu 11.7 la. Ezukoa dodo mɔɔ benyianle la le Anle-nwɔle Adwule Ezukoa eya ngyenu 74. Anle-nwɔle Anle-adwule Eya ngyenu 9, yeɛ Nwɔle nee Gaase edee Eya ngyenu 9 yeɛ ezukoa gyene bie mɔ Eya ngyenu 6. Ahyele Ezukoa ne yeɛ Eya ngyenu 2. Behile ehye wɔ Nvoninli 1 ne anu.
5. Ninyene mɔɔ Maanle Maanle ezukoa ne azo dele wɔ Ehole 2021 ne anu mɔɔ oti yeannya ye bodane ne mɔ la a le Ehye mɔ; adwule mɔɔ Gyima gyima ne mɔ tua la azo dele, bahole adwule eduale, azele bo agudee nwo adwule, ninyene mɔɔ beye wɔ Maanle ye anu la anwo adwule nee Adwelienyianle nwo adwuleduale ne mɔ kosɔɔti azo dele.

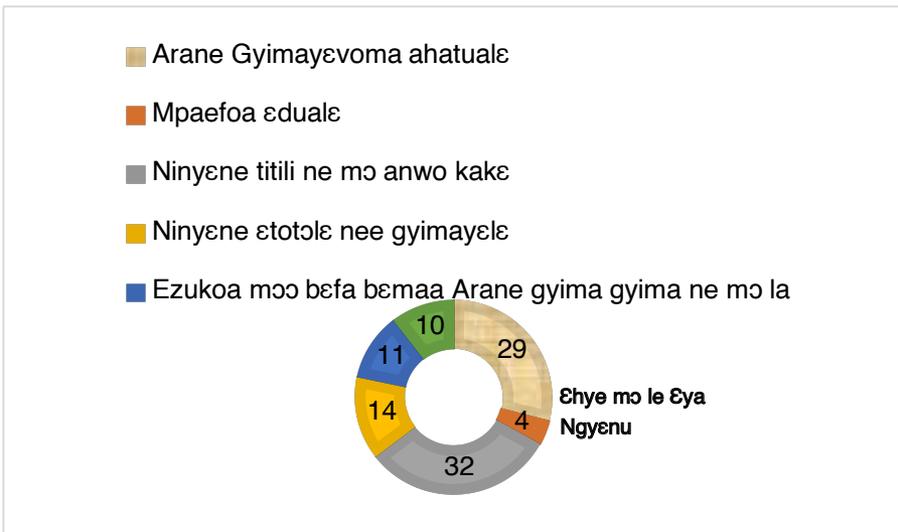
Nvoninli 1: Ezukoa mɔɔ benyianle wɔ Siane Gyene ne mɔɔ kodwu Siane Ehonla wɔ Ehole 2021 ne anu la Sikalepele

Gyima mɔɔ Bevale Ezukoa ne Belile la

6. Ezukoa mɔɔ Arane vale lile gyima la kɔsɔti (kake deba ne boka nwo) mɔɔ kadwu Siane Ehonla ne awielee wɔ Eɔle 2021 ne anu la yele Ghana Sidi Mgbe Mgbe 80.71 (Ehye yele Maanle ezukoa mumua ne eya ngyenu 18.4. Enee anyelazo ne a le ke obaye Ghana Sidi Mgbe Mgbe 83.89 (mɔɔ le ezukoa mumua ne eya ngyenu 19.1). Arane gyimayevoma ahatale nee mpaefoa eduale a le ninyene mgbale nwiɔ mɔɔ bebɔle nwole kake kpale a.

Nvoninli 2: Ezukoa Mɔɔ Bevale Belile Gyima wɔ Siane Gyene ne mɔɔ kɔdwu Siane Ehonla ne anu wɔ Eɔle 2021 ne anu la Sikalepele

Ezukoasem Nwo Ndotole ne Anwo Ezukoa nee Gyima ne mɔ anwo Kakeduale

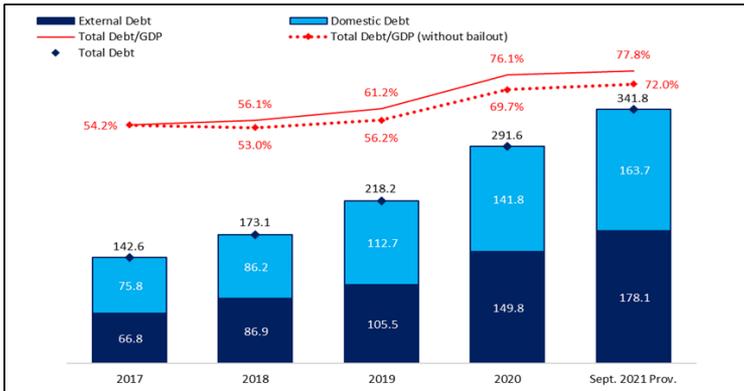
7. Gyima gyima mɔɔ Arane yele la maanle obole kake sidi mgbe mgbe 33.86 (Ehye le ezukoa mumua ne eya ngyenu 77). Enee anyelazo ne a le ke bebanyia Sidi Mgbe mgbe 32.58 (mɔɔ le ezukoa mumua ne eya ngyenu 7.4 la). Bevale maanle ye anu nee Maanle Maanle zo ezukoa a beduale kake ne bie a. Maanle ye anu ezukoa ne mɔɔ bevale beduale kake ne bie la yele sidi Mgbe mgbe 20.39, ye Maanle maanle zo ezukoa ne yele Sidi mgbe mgbe 13.47.

Maanle Kake wa Evole 2021 ne anu

8. Okadwu Siane Ehonla ne awieles wa Evole 2021 ne anu la, Maanle kake ne maa bevale bedole gua la yele Ghana Sidi Mgbе 341.76 (ole Ameleka dola ne mgbе mgbе 58.348). Ehye le Maanle ezukoa ne eya ngyenu 77.8. Maanle kake ne le Maanle maanle zo kake mgbе mgbе 163.65. (ole Ameleka dola ne mgbе mgbе 27.88) yee Maanle ye anu kake Ghana Sidi mgbе mgbе 178.11 (ole Ameleka dola mgbе mgbе 30.35).

Nvoninli 3: Maanle Kake (wa Ghana Sidi Mgbе Mgbе nu)

Ehye vi Gya Sonvole ne Gyima nu

2022 EZUKOASƐM NWO NDOTOLƐ NE NEE EZUKOA GYINLABLEƐ NE

Evolɛ 2022 Ezukoayianle Anyelazo Titili Ne mɔ

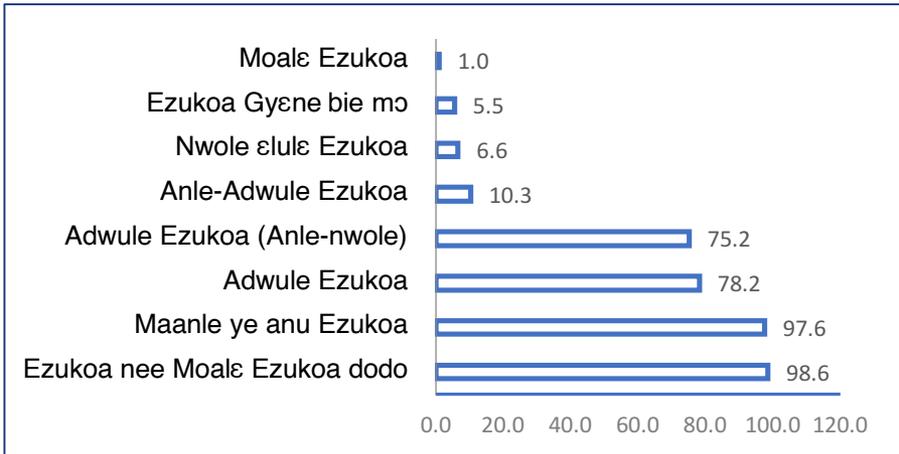
9. Anyelazo ne a le ke wɔ Evolɛ 2022 ne anu yebanyia ninyɛne titili ehye mɔ:
- Yɛ Ezukoa Mumua ne banyia anyunluhole eya ngyɛnu 5.8.
 - Anle-nwole Ezukoa Mumua ne banyia anyunluhole eya ngyɛnu 5.9.
 - Ninyɛne awolɛ anwumaholɛ ne bayɛ eya ngyɛnu 8 wɔ Bolonyia Siane ne awielee.
 - Bɛbahyia Maanle Ezukoa ne eya ngyɛnu 7.9 bɛazo Ezukoasɛm nwo Ndotolɛ ne ezukoa ne azo.
 - Mpaefoa deba nee ezukoa mɔɔ bɛhyia nwo kekala la dodo bayɛ ezukoa mumua ne eya ngyɛnu 0.4.
 - Ōwɔ ke bɛnyia Ezukoa mɔɔ bɛbahola bɛava bɛado Maanle maanle zo ninyɛne Siane Nna la.

Ezukoa Ɛkpondɛle wɔ Evolɛ 2022 ne anu

10. Anyelazo ne a le ke wɔ Evolɛ 2022 ne anu Ezukoa mɔɔ bɛbanyia nee Ahyɛle ezukoa ne dodo bayɛ Ghana Sidi Mgbe mgbe 98.55 (ehye le ezukoa mumua ne Eya ngyɛnu 19.6). Ezukoa mɔɔ bɛbanyia ye wɔ Maanle ye anu la dodo bayɛ Ghana Sidi Mgbe mgbe 97.58. Maanle ye anu ezukoa nee Anle-nwole Adwule ezukoa ne le Ghana Sidi Mgbe 75,00169, (ɔle ezukoa mumua ne eya ngyɛnu 77.0). Anyelazo a le ke ezukoa mɔɔ bɛbanyia wɔ Adwule elieliele nu, Ngakyile mɔɔ bɛbayɛ wɔ adwule elieliele gyima ne mɔɔ anu, Ngakyile mɔɔ bɛbayɛ wɔ Ezukoa Eliele gyima ne anu nee Adwule Eliele ngyehyɛle ne mɔ a bamaa yɛanyia Evolɛ 2022 ezukoa ne a.

Nvoninli 4: Ezukoa Mɔɔ Bɛbanyia wɔ Eɔvle 2022 ne anu la Sikalepɛle (wɔ Ghana Sidi Mgbe mgbe nu)

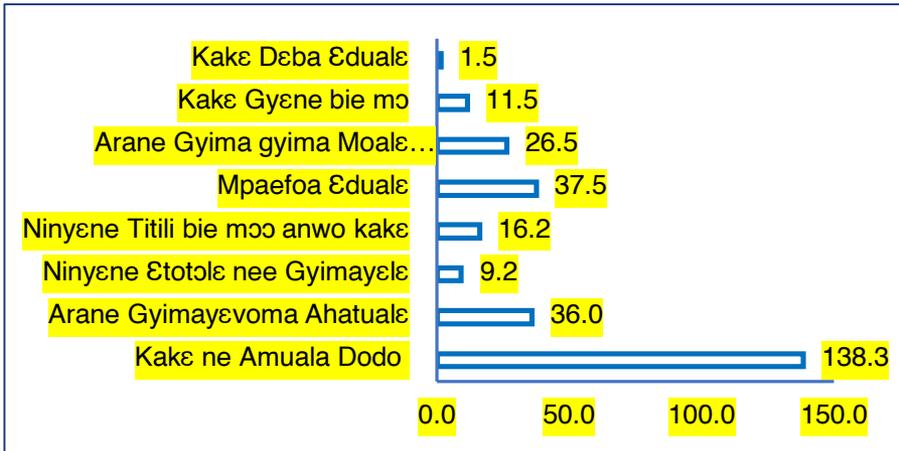

Ezukoa Emaanle wɔ Eɔvle 2022 ne anu

11. Ezukoa mɔɔ bɛbava bɛali gyima la dodo baye Ghana Sidi Mgbe mgbe 138.25 (ɔle Ezukoa mumua ne eya ngyɛnu 27.5). Kake deba ne eduale boka nwo. Ninyɛne mɔɔ maa ezukoa ne eho anwuma la bie mɔ a le Ninyɛne titili bie mɔ anwo kakebɔle yɛɛ Arane Anyelazo, Arane gyimayɛvoma Ahatuale nee Mpaefoa eduale.

Nvoninli 5: Eɔole 2022 Gyimalile ne mɔ anwo kakɛbɔle ne (wɔ Ghana Sidi Mgbe mgbe nu)

12. Saa yenea Ezukoa mɔɔ yebanyia ne Moale Ezukoa yee ezukoa mɔɔ yebava yeali Gyima wɔ Eɔole 2022 ne anu la a, yebahyia Ghana Sidi Mgbe mgbe 39.70, ɔle ezukoa mumua ne eya ngyenu 7.9 mɔɔ yebahyia nwo yeava yeazo ye ezukoa ne azo la.
13. Maanle zo ezukoa mɔɔ yebahyia yeazo ye ezukoa ne azo la baye Ghana Sidi Mgbe mgbe 9.1 (ɔle ezukoa mumua ne eya ngyenu 1.8). Maanle ye anu ezukoa mɔɔ yebahyia nwo wɔ ye Ezukoasem nwo Ndotole ne eyele nu la baye Ghana Sidi Mgbe mgbe 30.61 (ɔle ezukoa mumua ne eya ngyenu 6.1).

EVOLU 2022 EZUKOASEM NWO NDOTOLE NE ANWO EZUKOA NWO NGYEHYELEU EYELU

Ezukoa nwo Ngyehyeleu Eyelu

14. Arane baye ngyehyele moo bamaa Maanle ye anu gyima gyima ne mo akpazi na be ninyene moo beye la ali munli wo Maanle ye anu nee Maanle maanle gyene zo gua ne mo anu. Olua ehye ati, nwole ehyia esesebe ke bebaye ngyehyele ehye mo:
- Amaa yeabo nvasoe moo yenyia la anwo bane na yeadele gymayele ne mo anu la, arane bahwe VAATE Adwule ne moo la Abibile Ndanle ne mo eyele zo moo belale ye ali wo Evolu 2019 ne anu la azinze wo evolue nwio bieko;
 - Saa yefa ngyehyele ehye yedi gyima wo evolue nwio nee foa anu a, ninyene ehelale nwo adwuleduale ne moo bedele zo la, bebaye ngakyile wo nu beamaa yeali munli kpale;
 - Bebede adwule moo gyima ngyebangyeba moo tu nvutuke la tua maa Arane la azo beavi eya ngyene 3 beara eya ngyenu 1.5;
 - Ovi Siane Gyene ne anu wo Evolu 2022 ne anu, Arane balua Adwulelele Gyima ne anwo zo aboa Arane gyima gyima ne mo amaa beye Agyapadee Nwo Adwuleduale Ngyehyeleu amaa Agyapadee nwo adwuleduale nee nwole Mgbondabule ne ali munli;
 - Ovi Siane Gyene ne Kenle ne moo lumua wo Evolu 2022 ne anu, Arane baye nzenzanle wo adwule moo Arane gyima bie mo ye gyima a bedie la anu. Bebanlea ke ninyene awole si ko anwuma la azo na beye zohane nzenzanle ne;
 - Saa bedie Ezukoasem nwo Ndotole anwo ngyehyele ne beto nuhua ala a benredua adwule wo Arane Ndenle nee Twene zo evolue nwo bieko wo Maanle ye anu.
 - Bebabo o bo bealie Adwule wo Ezukoa moo bedua Mobafonu zo nee Bange adenle zo befa benwa la anwo. Ehye bamaa menli moo tua adwule wo Maanle ye anu la anwo azo na be nwo gymayevoma koooti adua bie. Ninyene moo bebadua nwole adwule la bie mo a le Mobafonu zo ezukoa enwoanle, Bange ezukoa enwoanle, Gualile nwo ezukoaduale, Maanle zo nee Maanle ye anu ezukoa enwoanle.

Adwule ehye bole baye eya ngyenu 1.7. Ahenle mɔɔ banwoa ezukoa ne angome a badua a. Emomu Maanle ye anu bange ezukoa enwoanle edee ne, yemo ahenle mɔɔ balie ezukoa ne la a badua nwole adwule ne mɔɔ lumua wo Evole 2022 ne anu a. Ezukoa mɔɔ le Sidi 100 anzee edwu Sidi 100 la yemo benredua nwole adwule.

Ezukoa mɔɔ befa bedi Gyima la Anwo Ngyehyeleye

15. Amaa beahola beanlea ezukoa mɔɔ befa bedi gyima la azo boe na beamaa yeali munli kpale la bebaye ngyehyelee bie mo wo ezukoa mɔɔ befa bedi gyima la anwo wo Evole 2022 ne anu nee o nzi:

- I. Arane baho zo abo arane gyimayevoma ahataule ngyehyels ne anwo bane. Bebanlea beanwu ke menli mɔɔ bepe adenle kpale zo beva be gyima nu la angome anluma a wo Arane gyimayevoma Ahataule Kelata ne azo a;
- II. Wo Evole 2022 anu bebanlea beanwu ke arane gyimayevoma mɔɔ wo Maanle ye anu la beluale adenle kpale zo a bevale be a. Bebanlea ke gyimayevoma mɔɔ bewo gyima bie anu la feta ke beye zohane gyima ne. Ehye bamaa arane gyimayevoma dodo ne azo ade;
- III. Gyima gyima fofole mɔɔ behanle be ayele anwo edweke wo evole 2022 Ezukoasem Nwo Ndotole ne anu nee nuhua mɔɔ bebaye be wo meke ekyi bie anu wo arane Gyima gyima ne mo anu la, bebali ngyehyels ne mɔɔ wo Arane Mela Nzuzule (L.12411) ne anu la azo. Ezukoa mɔɔ bebava beali gyima zohane mo la envale nwole fee. Ehye bamaa gyima gyima mɔɔ beye wo Maanle ye anu la ali munli na nvasoe ara zo.

16. Eza bebaye ngyehyels ehye mo mɔɔ bamaa beanlea ezukoa mɔɔ befa bedi gyima la azo boe na yeavi adenle ne mɔɔ beledua zo beabo ezukoa nwo bane la azo:

- Gyima Gyima mɔɔ beva bedo gua wo Arane gyima Gyima ngyehyels adwuleso ndendane ne mɔɔ belie bedo nu la angome ala la azo a bebamaa beava ezukoa beali nwole gyima a;
- Wo gyima biala eyels nu, Gyima mɔɔ arane gyima bie kaha ke oye wo evole bie anu la, owo ke benwu ke nwole ezukoa boka ezukoa mɔɔ belie bedo nu ke bebava beamaa zohane gyima ne ali gyima wo evole zohane anu la anwo. Ehye anzi, eza owo ke gyima hole ko ne nwu

ɛleka mɔɔ ɔbanyia ezukoa yeava yeaye gyima ne la, yɛɛ nwole ezukoa noko wɔ ɛkɛ;

- Onle kɛ arane gyimayɛvo biala nee awie anzɛɛ gyima bie fa bɛ sa wula ngyehyɛlɛ bie abo mɔɔ bamaa Arane adua ezukoa bie wɔ mekɛ mɔɔ Gya Sonvole ne ɛtɛmaanle ye nwole adenle la.

MAANLE NE EZUKOAGYINLABLEŒ NE ŒHAKYILŒ Wɔ KOLONAVAELOSO EWULENZANE NE ANZI

Ghana DWENLE Œ NWO “Creladane Kpale” Ngyehyele ne

17. Amaa ye bodane ne mɔɔ bamaa Ghana aye Maanle mɔɔ onva o nye ondo awie mo moale zo la ali munli la nee Kolonavaeloso Ewulenzane ne azi la, Arane bɔle o bo ke ofa Ghana Sidi mgbe mgbe 100 moale ezukoa ne mɔɔ befa beade Kolonavaeloso Ewulenzane ne ngyegyeye ne azo na beava beakpogya gyima gyima ngyehyele ne zo. (Ehye a le Ghana Dwenle Œ Nwo “Creladane Kpale” Ngyehyele ne la). Ehye baboa amaa Maanle ne agyinla kpundii na gyima gyima ne mo akpogya na beaboa be ti anwo gymamenlema.
18. NvasoŒ titili mɔɔ benyianle wɔ Ngyehyele ne azo, wɔ Eɔle 2021 anu nee ninyene mɔɔ bebaye wɔ Eɔle 2022 ne la a le ehye mo.

Adwuleso Egyinliyele nee AleŒ eluale mɔɔ yefa yeazie AleŒ Œhelale abo zo la

19. Behelchelele menli 579,662 anluma wɔ komputa zo wɔ Siane 10 ne mɔɔ wɔ Eɔle 2021 ne anu. Be nuhua 547,126 le Eyzonlema yeŒ 32,536 le aleŒ nwo gymayevoma. Ehye bamaa be nye mɔɔ befa bedi egyinliyele nzi beamaa odi munli na nuhua ala eke ne wienyi la ngyehyele ne wɔ egyinliyele nu la ali munli.
20. Arane vale gymayevoma wɔ ngɔkole eziele, awule eluale, aluba nee tomandese eluale gyima nu. Ehye maanle bedele ngyehyele mɔɔ wɔ gyima ehye mo anu la abo na bemaanle be bosea na bedele nwole mpaefoa eduale ne azo bemaanle be. Mpaefoa Eduale zo edele Moale ne bamaa bosea mɔɔ befa beamaa Egyinliyele Gyima gyima ne mo la azo ade Eya ngyenu 50. Bebava ezukoa ehye beatoto egyinliyele nwo ninyene na ezukoa mɔɔ befa bedi be gyima ne la azo ade.
21. Amaa adwuleso egyinliyele ne aho zo ali munli la, bebaye ninyene ehye mo wɔ Eɔle 2022 ne anu:
 - bebazi mgbavole nee mbelera adua amaa beanwu nvasoŒ mɔɔ wɔ egyinliyele zo la. Adwuleso adwelienyianle ndenle ne mo boka ehye anwo;

- bebakpɔnde egyinliyɛle gyima gyima ebukele nee nwole ninyɛne na beanlea egyinliyɛle nwo ninyɛne dodo ne na beahye beamaa mgbavole nee mbɛlera ne mɔ.

Akpɔsahɔle nee Maanle nu Enleɛnleɛle, Adwinlilile nee Maanle nwo Nolobɔle

22. Wɔ Akpɔsahɔle nee Maanle nu Enleɛnleɛle, Adwinlilile nee Maanle nwo Nolobɔle ne anu, arane wile Ngyehyɛle ko ne mɔɔ maanle bevale menli 300 wɔ Akpɔsahɔle Gyima ne anu la amaa beava akpɔsahɔle gyima ne beagua kɔmputa zo na yeali munli kpale wɔ BɛDWENLE E Nwo Ngyehyɛle ne abo.
23. Wɔ Ewɔle 2022 ne anu, Arane bayɛ ninyɛne ngakyile mɔɔ le ke Adwinlilile nwo Ninyɛneyɛle Eleka, Lateleke anwonsesebe Enyianle Eleka, Mbulale Avunli Gualile Eleka, beaye ndenle nee ninyɛne ngakyile mɔɔ le ke lateleke kenlanɛɛ, nzule nee adweliɛnyianle eleka eleka wɔ Akpɔsahɔle Eleka ne mɔ.

Malihyinli Ninyɛneyɛle nee Ninyɛne mɔɔ be nee be ko Maanle zo Adɔne la anu Ebukele

24. Wɔ Arane Milahyinli Gyimayɛle Ngyehyɛle 10 ne abo, Arane eɔa milahyinli gyimayɛle ne ezie ɔ nye zo esesebe amaa beaye ninyɛne mɔɔ be nee be vi Abolokyi la dɔɔnwo wɔ Maanle ye anu na eza beava milahyinli beaye egyinli nu ninyɛne ne mɔ. Ehye bamaa ninyɛne mɔɔ befa beko adɔne wɔ maanle zo la azo na eza menli anyia gyima aye. Wɔ Ewɔle 2021 ne anu Arane bole ɔ bo ke ɔye nyileyɛle eleka wɔ “Noguchi” ke befa beaboa Maanle ye anu nyileyɛle Gyima ne. Wɔ Ewɔle 2022 ne anu bebaye ninyɛne titili ehye mɔ:
- Gyima nu nzenzanleɛyɛle mɔɔ bamaa beaye ninyɛne ndɛnde la (gyima ebukele nwo ngelata mɔɔ bebava beagua kɔmputa zo wɔ Arane Gyimabukele nwo Ngelatayɛle Eleka ne la boka nwo;
 - Bebabɔ ngyehyɛle mɔɔ bamaa beabuke milahyinli gyima gyima wɔ maanzinli ne mɔ anu a. Bebava eleka ehye mɔ beaboka milahyinli gyima eyɛle sukunsa ne mɔ anwo;
 - Bebadɛle adenle mɔɔ bedua zo benyia nyile wɔ Maanle ye anu la anu na be nee nyileyɛle gyimayɛvoma ne mɔ abo nu aye nyile dɔɔnwo.

Komputa zo gymayela nee komputa maa befa beye gyima ndende zo la

25. Arane elenyia anyunluhole kpole kpale wo komputa zo gymalile ne anu. Olua ehye ati, Arane maanle Ghanaama maa bo mgbe 15 la nzonleziele kelata. Eza bemaanle azua azua mgbe 7 nee foa komputa zo adolose noma.
26. Agyake maa beletu ke beye gyima komputa zo la emaa beva be adwenle beho ezukoa sidi ne maa bedua komputa zo beava beali gyima la emaa Ghana Bange kpole ne eva Ghana sidi ne sho komputa zo. Bebuke Ghana Arane gymalile adenle (Ghana.gov) yee ninyene maa bamaa arane gymalile ali munli la ngyehyela bedo eke.

Sonla nwo Banebola nee Kpokedele maa gyi Kpundii la Ngyehyeyele

27. Arane edu agyake esesebe ke omaa beaye Ewule Adenle Ezile Nyile Eleka. Bcbawie ewule adenlezile nwo nyileyela ngyehyela yee bebo o bo belesi ewule adenlezile nyile nwo Kolegyi. Okadwu Evole 2030 ne anu la, Arane balua ye Ngyehyela '111' ne nee Maanlema Kpokedele Anwo Kakebola Ngyehyela ne azo akpogya maanlema kpokedele nwo ninyene ne mo zo nee ezukoa maa bamaa awie biala anyia kpokedele maa di munli kpale la.

Mgbavole nee Mbeleru Gyimanyianle nee Gyima Eyela nwo Adwenle nwo Ngyegyela ne Anloazole

28. Amaa yeazo mgbavole nee mbeleru gymanyianle nee gyima eyela nwo adwenle nwo ngyegyela ne anloa la, Arane elua ngyegyela ehye mo azo ebuke gymayela ndenle emaa be nee gyima ngyebangyeba ne mo. Bie mo a le Maanle Ekyekyela Mboloba, Maanle Mbaka Eluale, Maanle Gyima Ngyebangyeba Eyela Mboloba nee Maanle Be Ti Anwo Gymayela Ngyehyela Fofole ne.
29. Olua ayia maa arane nee eku eku maa mgbavole nee mbeleru eku nee nwomazukoale sukulu bie mo boka nwo la yela la, Arane bava Edawo Bo O Bo ngyehyela fofole ne ali gyima wo Evole 2022 ne anu. Bebalua ngyehyela ehye azo beava Ameleka Dola mgbe Ko beabukebuke gyima gyima wo Evole 3 anu wo Ghana DWENLE E NWO Ngyehyela ne abo. Edawo Bo O Bo ngyehyela ne baboa be ti anwo gymamenlema ngyiky beamaa beanyia dwetile, ndetele, gymayela nwo adwenle ne ngilehilele amaa beahola beabukebuke be ti anwo gyima gyima.

Ɖlobo nwo Gyimalile mɔɔ yelekakyi yeaħo Maanle nu Esike zo Ɖdele mɔɔ di Munli la

30. Kolonavaelɔso Ewulenzane ne anzi ezukoagyinlabelɛ ne ekyekyele bodane ne maa ye adenle maa yekyekye Maanle ne Kpalɛ bieko ɔlua ninyɛne fofoleyele nee mbaka dɔɔnwo ɛluale nwo zo. Ɖlua ɛhye ati Arane eye ɛlobo nu ɛħakyile nwo ngyehyele mɔɔ bamaa yɛazia yeaħo mbaka dɔɔnwo ɛluale mɔɔ bamaa yɛanyia anyunluħolɛ, ezukoa nee ezukoagyinlabelɛ mɔɔ di munli la. Ɖhye bamaa yɛanyia gyima gyima dɔɔnwo na yɛamaa pɛpɛyele aye gyima.
31. Ghana gua so ɛlefa mbaka ɛluale ngyehyeleɛ nee gyima gyima mɔɔ bamaa yɛanyia ye ɛħoayele ne mɔ bieko la ali gyima. Ɖlua ɛhye ati, Arane ɛleyɛ ngyehyele mɔɔ bamaa yɛanyia ye ɛħoayele ne mɔɔ ɛħakyi ɛsɛle la bieko. Ɖhye bamaa yɛanlea yɛabɔ ye ɛħoayele ne anwo bane na yɛava yɛali gyima na eza yɛanlea yɛanwu ke yɛnyia ye nane ngakyile mɔɔ abo ɛletu la bieko.
32. Amaa yɛazɔ ɛħoayele ɛzɛkyele nwo ngyegyɛle ne anloa la, Maanle Kpanyinli ne lile Maanle ne anyunlu maanle beluoluale mbaka mbaka mɔɔ bo mgbe nsuu la wɔ Siane Eziane ne anu wɔ Ɖvole 2021 ne anu. Ɖhye bole mbaka mgbe nnu ne mɔɔ Mbaka Ɖluale Ngyehyele ne vale ziele ɔ nye zo la azo.

NINYENE Mɔ SONVOLE GYIMA GYIMA NE Mɔ BAYE LA

33. Kɛmɔ Maanle Ekyekyele Ngyehyɛlɛ ne wɔ Mɛkɛ ekyi anu la ɛra awielee (2018 mɔ kɔdwu 2021) la, bebabo Maanle Ekyekyele Ngyehyɛlɛ ne wɔ Mɛkɛ Tendenle nu la abo wɔ ɛvole (2022 mɔ kɔdwu 2025 la abo). Ngyehyɛle Fofole ne gyi Maanle Ekyekyele Ngyehyɛle wɔ Mɛkɛ Tendenle nu, mɔ ye duma a le Ghana ɛli ɛvole 100 la azo. Bie mɔ a le Ezukoagyinlabelɛ nee Maanle Ekyekyele Ngyehyɛle ngakyile (2017 mɔ kɔdwu 2024), Ghana mɔ ɛnva ɔ nye ɛndo Awie mɔ moale zo la Bodane ne, Ghana Kolonavaeloso anwo ngyegyɛle ne Abodulɛ nee Gyima zo ɛkpogyale Ngyehyɛle ne (Ghana DWENLE ɛ NWO). Eza be nye la kɛ bebalua ngyehyɛlee ehye mɔ azo beanyia Maamgbole Koyɛle Eku ne Bodane mɔ wɔ ɛvole 2030 ne anu la nee Abibile Ngamonu Eku ne Bodane ne mɔ wɔ ɛvole 2063 ne anu.
34. Foa ehye ka ninyene titili mɔ Arane yele wɔ ɛvole 2021, ne anu la nee mɔ bebaye be wɔ ɛvole 2022 ne anu la anwo edweke.

Gyima Enyanle Nwo Agyakɛdule

35. Amaa beade menli mɔ ɛnnyia gyima ehye la dodo ne azo la Arane kɔ zole ye ngyehyɛlee mɔ le kɛ Ghana Gyimayɛle nwo Banebole Ngyehyɛle ne. Wɔ ngyehyɛle ehye abo, Arane yele ninyene ehye mɔ:
- i. ɔmaanle menli mɔ ehyia ɛva be aze kpale la 33,952 wɔ Arane gyima gyima 80 anu. ɛnee be ahatale ne dodo le Ghana sisi mgbe 53.43;
 - ii. behyɛle Ghana sisi mgbe 5.82 bɛmaanle awuke awuke 9,244 mɔ bɛwo azua nee namunamu mɔ bɛwo Azua mgbole, Manyese zo nee Maanzikyɛ Ayia ne mɔ anu wɔ Maanzinli 5 mɔ wɔ ɛsɛle nu la anu kɛ beva bebo be gyimayɛle bo anzeɛ beva bedele be gyima ne mɔ anu.
36. ɔlua Arane bodane ne mɔ gyi ɔ nye zo kɛ ɔboa yeamaa mraale nee mrenyia anyia gyima aye na yeade menli mɔ vi namule nu kɔ azuamgbole zo la azo, na yeamaa mgbavole ne mbelera anyia tenlabelɛ kpale la, bebukebukele gyima gyima 130,000 wɔ mbaka eluale gyima ne mɔ, ayile ɛkpulule gyima ne mɔ anu, fetelaza mɔ befa bedua ninyene la gyima ne anu. Bieko a le be sa mɔ befa bete nvifideɛ ndotolo befa bedua nvifideɛ fofole la, kookoo mbaka ɛpepele nee nvifideɛ zo nzule ɛguguale wɔ kookoo gyima ne anu.

Kookoo avule nu ayile ɛkputule

37. Maanle Mbaka Eluale Ngyehyelee ne maanle bevale menli 72,000 maanle beboale wo mbaka ne mo eluale nu. Ehye bole menli 60,000 ne mɔɔ enee be nye la ke bebava be la azo. Mgbavole nee mbelera mɔɔ bevale be wo Mgbavole nee Mbelera Mbaka Eluale Ngyehyele ne abo la boka menli ehye mo anwo. Bieko a le menli 17,000 mɔɔ bevale be wo 'Taungya' Ngyehyele ne abo la nee menli 2,000 mɔɔ bemaanle betetele mbaka la. Be ti anwo Gyimamenlema noko vale menli keye 18,000 gyima nu.
38. Mgbavole nee Mbelera Gyimanyianle Ngyehyele ne vale menli 82,869 gyima nu wo be ngyehyele ngakyile ne mo abo. "Gyimayele Eleka ne mɔɔ boa gymakpondelema maa benwu gymamenlema la boale menli 1,185 maanle benyianle gyima beyele.
39. Owo nu ke Kolonavaeloso Ewulenzane ne vale ngyegyeye dɔɔnwo rale edee noko akee Maaziky KO Milahyinli Gyima KO Ngyehyele ne eho zo enyia anyunluhole. Ovi Evole 2017 ne mɔɔ badwu ene la beye Maanziky Ko Milahyinli Gyima Ko dodo ne ala wo gymayele eleka ngakyile. Ehye mo anu, milahyinli Gyima 106 gua zo eleye gyima kekala; begua zo beleye nuhua 148 yee onrehye na beabo nuhua 24 eyele bo. Kekala, kompele ne mo mɔɔ begua zo beledi gyima nu la eva menli 156,782 gyima nu. Beyele nuhua 17,451 wo Evole 2021 ne anu.

Tomandese Ɛyelɛ Gyima wɔ Domfete, Berekum Adɔlɛ wɔ Maanzikyɪ Ko Milahyinli Gyima Ko Ngyehyelɛ ne abo.

40. Wɔ Mgbavolɛ nee Mbɛlɛra Adenlyianlɛ wɔ Maanzikyɪ Ko Milahyinli Gyima Ko Ngyehyelɛ Fofolɛ ne abo, bɛ gyima 278 ne mɔɔ bɛlɛ la, nuhua 58 le mgbavolɛ nee mbɛlɛra eku eku bie deɛ. Arane a boɔboale eku ehye mɔ anloa yɛɛ ɔmaanle bɛ dwetile ɔmaanle bɛvale bɛbukebukele adwuleso milahyinli gyima gyima a. Milahyinli Gyima ehye mɔ menli keyɛ 40 mɔɔ kɔdwu 48 la a ebo nu ɛbuke ko biala a.
41. Maanzikyɪ Ko Milahyinli Gyima Ko Gyima ne mɔ a bɛhile bɛ wɔ aze ɛke la:

Ɛkponle 1: Maanzinli ne mɔ anu Maanzikiyi Ko Milahyinli Gyima Ko gyima gyima ne mɔ ene:

Maanzinli	Maanzikiyi Ko Milahyinli Gyima Ko Dodo
Ahafo	5
Nzandele	54
Abonlo Adudulee	10
Abonlo	19
Avinli	19
Senzendudulee	37
Ngenla	76
Solo Adudulee	3
Esɛle nu	6
Oti	3
Savana	4
Esɛle nu Adudulee	7
Esɛle nu Adolee	6
Anwɔnla	13
Senzendolee	11
Senzendolee Solo	5

42. Wɔ Gyima gyima mɔɔ bendua be gyimalile nwo Adwule la anu, bevale menli dodo 30,189. Menli ehye mɔ dodo ye gyima wɔ milahyinli gyima gyima nu.

Akuapem Solo Mgbolaboayele Gyima nee

Sehwi Akotombra Awule Ɛzile Kompele

43. Enyele la ke saa bewie Maanziky Ko Milahyini Gyima Ko ngyehyele ne moo begua zo belye ye kskala la a, bebava menli 131,817 gyima nu wo maanzingyiky 134 anu wo Maanle ye anu. Wo evole 2022 ne anu Mgbavole nee Mbeleru Gyima Enyanle gyima ne bava menli 106,000 gyima nu.

Kale Eyela Gyima Ne

44. Wo Ghana Kale Eyela Ngyehyele ne abo "Toyota Tsusho" Gyimayela ne lale kale Ehyehyele Eleka wo Siane Eziane ne anu wo Evole 2021 ne anu ke befa beaye 'Toyota' nee 'Suzuki' ahale. Beme a le 'Hilux' Pekape nee 'Suzuki' 'Swift' wo Ghana. 'Volkswagen' (VW) bole kale adone eyela bo wo Ghana wo Siane Ewokela ne anu wo Evole 2020 ne anu na bedoale zo beyele gyima wo Evole 2021 ne anu. Kantanka Kaleyela Kompela ne noko kpogyale kale moo beye wo Ghana Maanle ye anu la zo.
45. Enyele la ke kale eyela gyima ngakyile fofole nna noko babo kale adone eyela bo wo Maanle ye anu wo Evole 2022 ne anu. Beme a le "Nissan", 'KIA' 'Hyundai' yee "Renault".

Ghana Amunliyela/Elobu Nzenzanle

46. Wo Ghana Amunliyela nwo ngyehyele ne moo Maanle Kpanyini mumua ne bole ye eyela la abo, Tola tola nee Ndotoluale Gyima ne luoluale mbaka 10,209 wo maanle ye anu Eleka ngakyile bie bevale belile Ewiade Ninycne moo Ebo ye nwo Mgbolaka eyia la Kenle ne.
47. Wo Maanle Mbaka Eluale Ngyehyele ne abo, beluoluale mbaka moo betetele la le 'heta' 75,170. Enee anyelazo ne a le ke bebaluolua mbaka 'heta' apenle 80,000. Mbaka ehye mo anu 'heta' 14,057 enee le ehoayela mbaka fofofe. Nuhua 'heta' 10,057 enee le mbaka moo beluoluale be bieko beziele mbaka moo anye kpale la abo zo ne la. Eza beluoluale mbaka 'heta' 50,618 wo eya eya nu. Eza beluoluale mbaka moo betetele la 3.7. Bie mo a le 'Ofra' Emire, Wawa, Teak, Sida, Gmelina, Kasia, Yukaleptoso nee Mahogani."

48. Olua “Galamese Egyakyile” ngyehyele ne abo bɛmaa azule azule titili moo wo Maanle ye anu la bie mo anye ede. Bie mo a le Azule Pela moo wo Twifo Pelaso, nee Daboase, Azule Siane wo Banso, Azule Tanoe wo Elubo, Azule Birim moo wo Osino nee Bunsu la anye ede ekyi.

49. Bɛbɔle o bo bɛsyle ngyehyelee moo bɛfa bɛabɔ azule azule bie mo anwo bane wo maanle ye anu a. Bɛmɛ a le Azule Voleta Solo, Azule Tanoe, Offin nee Densu. Bɛluoluale mbaka mbaka moo bɛtete la. Bɛtetele menli moo nea mbaka eluale zo la 252 wo azua azua 7 azo. Eza bɛluoluale mbaka mbaka moo bɛtete la 16.937 wo zɛhae eleka ne mo. Bɛyele ehye ke bɛfa bɛaluolua mbaka wo zɛhae eleka ne mo moo eke ne mbaka ne ewuwu la wo azule azule ne mo anloa na bɛade nyclee moo sekye zɛhae azule ne mo la azo.
50. Bɛhɔle zo bɛzieziele azele kpole ne moo bɛto fɔvole bɛgua zo wo Kpone (moo wo Ngenla Maanzinii nu) nee Oti (moo wo Nzandele Maanzinii nu) la ke bɛmaa adenle moo bɛdua zo bɛto fɔvole bɛgua la akpazi wo azua mgbole ne mo azo la na bɛamaa azua moo zuozua zɛhae eleka ne mo la azo ade.

51. Wɔ Eɔole 2022 ne anu, Tola tola nee mbaka eluale Gyima ne badone mbaka mɔɔ betete la 400,000 na bealua mbaka mbaka 100,000 wɔ maanle ye anu. Bebalua ehye azo beahwe maanlema adwenle beaho mbaka eluoluale zo na bealua zo beaho beatia elobo ehakyile ne.

Menli KɔSɔɔTi Nzule Emaanle

52. Wɔ Arane ngyehyele ne mɔɔ ɔdua zo yeamaa "Menli kɔsɔɔti anyia Nzule la azo, bebo ɔ bo beleye nzule enyianle nwo gyima wɔ maanle ye anu. Gyima ehye mɔ edwu gyinlabelle ngakyile. Bie mɔ a le:

- Eɛele Nu Adudule Maanzinli ne Nzule Gyima ne mɔɔ lumua la (1). Azua mɔɔ banyia zole nvasoe la a le Navolongo, Bolegatanga, Paga, Bongo nee namunamu mɔɔ zuozua be la. Bewie eya ngyenu 98 ye yee bebabuke ye wɔ Bolonyia Siane ne anu wɔ Eɔole 2021 ehye anu;
- Tamale Nzule Enyianle Gyima ne. Bebo nwole mgboleka bewie na yeha gyima ne mɔɔ bebabo ye eyele bo la.
- Damango Nzule Enyianle Gyima ne – Bewie nwole mgboleka bo;
- Wenkyi Nzule Enyianle Gyima ne – Bebo nwole mgboleka bewie yee bebo gyima ne abo;
- Keta Nzule Enyianle Gyima ne – Bewie nwole mgbolekabole ne yee begua zo beleye gyima ne;
- Sakunle nee Takolade Nzule Enyianle Gyima ne – Bewie nwole mgboleka bo yee beva be sa bewula gymayele ne anwo ngelata ne mɔ abo.

Nzule Eziele Eleka wɔ Navolongo

Pokuse Twene ne

57. Wɔ Ewɔle 2022 ne anu bebaziezie kale ndenle kilomita 25,000. Eza bebada beziezie kale ndenle kilomita 16,000 nee kilomita 3,500. Bebape bie mɔ azo na beaduodua ahuma mɔɔ wɔ bie mɔ anu la na beziezie bie mɔ noko anloa. Bebabɔ kale ndenle ne bie mɔ anloa. Ndenle ehye mɔ bie mɔ le ademgbole, bie mɔ le namunamu yɛɛ bie mɔ le azuamgbole zo ndenle.
58. Eza noko bebada beziezie azuamgbole zo ndenle kilomita 23 yɛɛ bebagua kilomita 800 azo kootale bieko yɛɛ kilomita 300. Bebagua bie mɔ azo awɔle ne bieko na beava kootale beagua bie mɔ azo bieko. Eza bebaziezie twene bie mɔ na beaye bie mɔ noko fofɔle. Eza bebaziezie kale ndenle mɔɔ kɔ azuamgbole zo la kilomita 75 namunamu ndenle kilomita 150 yɛɛ azuamgbole zo ndenle kilomita 30.
59. Begua zo beleye gyima mgbole ehye mɔ yɛɛ bebadoa zo wɔ Ewɔle 2022 ne anu. Beme a le:
- Obetsebi Lamptey twene ne foa ne mɔɔ to zo 2 la;
 - Tɛma Kale Ademgbole Kpɔle ne Twene ne foa ne mɔɔ to zo 2 la (Twene ne ndazo 3 ne);
 - La (Ngenla) Enwea zo Kale adenle gyima ne (alumua edee ne nee mɔ to zo 2 la). Bieko a le Ngenla mɔɔ kɔ Tɛma la Enwea zo adenle ne; nee
 - Kumase Tandane ne anwo kale ndenle ne mɔ nee Ezuziane ndenle Eyle Gyima ne.

Alee Enyianle Nwo Banebole

60. Amaa beaho zo beaye ebo nu gyima wo evole ne anu meke biala anu la bewiele pike ngiyiki 507. Enee anyelazo a le ke bebaye pike 560. Eza bewie pike 80 wo "Namule Ko Pike Ko" Ngyehyele ne abo.
61. Bewie namunamu gua 50 nee Mankesim gua ne foa ne moo lumua la wo Ehyia bo Edule Gyima Ngyehyele ne abo. Zohane gua ne le ezuziane ndenle mita 780 wo nwole.
62. Olua Ghana Aleenyianle nwo Banebole gyima ne abo, Arane hyele alee alee moo betete la mgbe 7.9 maanle eyazonlema. Beyle ehye wo Alee moo be nee ye ko Maanle zo Adone la Eluale nee namunamu nu Anyunluhole Enyianle Ngyehyele ne abo.

Kintampo moo wo Abonlo Adudulee Maanzinli nu la eyazonlema alee alee moo betete la

63. Wo Alee moo be nee ye ko Maanle zo Adone la eluale nee Namule nu Anyunluhole Enyianle Ngyehyele ne abo, Arane hyehyele kafe, kukue mrale, amango nee amanle mra moo betete la 1,360,589 bemaanle eyazonlema 7,543 wo Ahafo, Nzandele, Abonlo, Avinli, Senzendudulee, Ngenla, Oti, Senzendolee Solo nee Anwonla Maanzinli ne mo anu.
64. Bewiele nyemoasievoma azua 10 nee adwuleso bula 11 bemaanle nyemoasievoma 11. Enee enyele la ke bebawie nyemoasievoma azua ne 11 si. Bhyehyele nymoa silibole nyile 7,700,500 ke befa beazi ngokole nee nymoa ngakyile ewule ewule adenle.

65. Arane hole zo zieziele nvifideezo nzuleguguale gyima ehye mɔ na oyele be adwuleso gyima. Saa bewie gyima ehye mɔ ye a bebanya nvifideezo nzuleguguale gyima 'heta' 6,766. Ehye bamaa beanlea beanwu ke bebahola bealuolua aleɛ aleɛ wo meke biala anu. Gyima ne mɔ a le ehye mɔ: Kpong Nvifideezo Nzuleguguale Gyima ne (heta 2,176), Tono Nvifideezo Nzuleguguale Gyima ne (heta 2,490) nee Kpong Be Sa Bene zo Nvifideezo Nzuleguguale Gyima ne (heta 2,100). Bewiele Nvifideezo Nzuleguguale gyima ne mɔ mɔɔ wo Tamne mɔɔ wo Eɛɛle Nu Solo Aduduleɛ Maanzinli nu nee Mprumem eɛɛe ne mɔɔ wo Avinli Maanzinli nu la. Gyima gyima ehye mɔ bamaa yeanya nvifideezo nzuleguguale heta 375. Bebava ehye mɔ bealua awule nee aleɛmra.

Tono Nvifideezo Nzuleguguale Gyima ne Ezieziele, ɔwo Navolongo

66. Wo Siane Ehonla ne awielee wo Eɛɛle 2021 ehye anu, bewiele mbonwole 30 ne mɔɔ enee begua zo beleye la anu 23 wo "Maanzikyɛ Ko, Bonwole Ko" Ngehyeɛ ne abo. Enyele la ke babawie 7 ne mɔɔ sha la wo Eɛɛle 2021 ne awielee. Ngehyeɛe ehye bamaa banya Aleɛ Eziele Eleka tone 30,000. Be nye la ke bebava aleɛ dɔɔnwo ne mɔɔ bebanya wo Aleɛ nee Gyimanyianle nwo Aleɛɛɛɛle Ngehyeɛ ne abo la beazie eke.

Ghana Ninyene Ezenanle Bonwole wo Wenkyi

67. Wɔ ɛvole 2020/21 kookoo eluale elobo ne mɔɔ era awieleɛ kenle nsa ye ala la anu, kookoo mɔɔ benyianle la dwule tone 1,045,500. Bɛdɔle kookoo bɔle ne anu eya ngyɛnu 28 bɛmaanle tone ko bɔle yele Ghana Sidi 10,560 wɔ ɛvole 2019/20 elobo ne anu na eza bɛhole zo bɛdɔle ye zohane bɔle ne wɔ ɛvole 2021/22 elobo ne anu. Ehye hole zo wɔ meke mɔɔ enee kookoo bɔle eha aze wɔ Maanle zo gua ne anu la.

68. Sumunli ke belale ngɔkɔle Enyianle nwo Nvedenvedenuyele wɔ Abɔdeɛ nu Nrelɛbe Nvedenvedenuyele Eleka ne la Abɔdeɛ nu Nrelɛbe Nvedenvedenuyele Eleka ne luale adwuleso adenle zo yele ngɔkɔle nyinli nee mbele na belale bɛ ali. Beyele ngɔkɔle mbele mɔɔ bo 1,300 nee nyinli 300 mɔɔ benyia dapɔne nnu mɔɔ kodwu dapɔne nsuu la. Eza beyele mrele mɔɔ bɛfifi la 6,023,930 wɔ Aleɛ mɔɔ bɛ nee bɛ ko Maanle zo eluale nee Namunamu nu Anyunluhɔle Enyianle Ngyehyele ne abo. Eza bɛdonenle mrele mɔɔ betete la 55,727 nee kukue mɔɔ betete la 34,252 bɛmaanle eyazonlema.
69. Wɔ ɛvole 2022 ne anu Egyinliyele Sonvole Gyima ne baho zo azo nysmoaziele eyazonlema avinli. Bɛbamaa bɛ nane mɔɔ le ke agbema, mboane, asoaso nee mɔɔ eha la mrele 14,000, agbolike ngyikyɛ 8,000 ngɔkɔsea mɔɔ eli kenle ko la mgbe 5 nee ngɔkɔle mbele 20,000.
70. Abɔdeɛ nwo Nvedenvedenuyele Eleka ne baho zo aboa Aleɛ mɔɔ bɛ nee bɛ ko Maanle zo Adɔne nee Namunamu nu Anyunluhɔlenyianle Aleeluale Ngyehyele ne nee Aleɛ nee gyimanyianle Aleeluale Ngyehyele ne mɔ bava aleɛ aleɛ mɔɔ fifi la bɛaboa eyazonlema ngyehyele ne mɔ. Eza bɛbaye ngɔkɔsea mɔɔ benyia kenle ko la bɛava bɛaboa eyazonlema wɔ Nane nane nu Nvedenvedenuyele ngɔkɔle ne mɔ Ngyehyele ne abo.

Lateleke Kenlanee Anwosesebe Gyima Ne

71. Amaa beade kenlanee anwosesebe enyianle nee ye ehycle ne mo azo na beamaa ye ehycle ne ali munli la beye gyima ehye mo bie doonwo. Bie a le:
- Kumase moo ko Kintampo kenlanee Nyema ne moo ye tendenle le 330KV la. Ehye boka Kumase moo ko Bolegatanga kenlanee anwosesebe ehycle nyema gyima ne moo bewie na bebo o bo belefa beali gyima la;
 - Voleta moo ko Akyemota nee Malam Nyema ne moo ye tendenle le 161KV la, beye nuhua eya ngyenu 83. Bewie Akyemota moo ko Malam Nyema ne eya ngyenu 55;
 - Bewie Pokuase Lateleke Dodo Emaanle Gyima ne na bekpa nwole edanle. Belefa beali gyima;
 - Bewie Kasoa Lateleke Dodo Ehycle Gyima ne anu Eya ngyenu 85. Ehye boka “GRIDCO’ nyema ne moo ye anwosesebe le 161KV moo vi Simpa (anze Winneba) kodwu Malam nyema ne anwo moo beyele ye bieko la anwo nee nwole gyima ngyiky ne mo yee enyele la ke bebawie ye ye wo evole 2021ne awielee.
72. Kolaa na yeadwu Evole 2024 ne anu na lateleke Kenlanee anwosesebe ne adwu eleka biala la, bevale lateleke kenlanea behole azua nee namunamu 162 azo. Ehye maanle azua moo le lateleke kenlanee moo wo maanle ye anu la dodo ne kpogyale vile Eya ngyene 85.17 wo Evole 2020 hodwule eya ngyenu 86.63 wo Evole 2021 ne anu. Begua zo beletwe kenlanee ne bie beaho azua azua 512 azo na be ewiele ne edwu gyinlabela ngakyile.

Nwomazukoale

73. Arane nee Eku eku moo nwomazukoale fale be nwo la bole nu yele ngyehyclee maanle bebukele sukulu adenle anzondwole nu wo Siane Gyene ne anu wo Evole 2021 ne anu. Bevale be nwo Wuluwuluyele ezuzule Milahyinli bemaanle sukulu biala ke beva benlea ke be nwo wuluwulu ne si de la. Eza bevale akpolo-be-bonyi moo bekola bekpoo na bekola bekpoo ye bieko la bemaanle sukoavoma ne mo. Bekpulule nyile wo Arane nee Be Ti Anwo sukulu ne mo anu. Agyakadule ehye mo boale maanle Kolonavaelso Ewulenzane ne esalole ne hanle aze. Oboale omaanle sukoavoma, kilehilevolama nee maanlema nyianle anwobanebole kpale na omaanle sukulu ne mo hole zo gyeleneye wo evole 2020/2021 nwomazukoale meke ne anu.

74. Wɔ Arane Anyelazo Ngyehysle maa fale Mgbanyinli Sukunwio ehole maa bendua nwo fiisi la abo sukulu ngakula 425,061 wolole sukulunwio ehole nu. Ehye maanle sukunwio ngakula ne maa dodo dwule 1,2761,495. Eza bemaanle sukoavoma maa beliele be fofole la ninyene ehye maa waa Sukoavoma Sukuluhole maa Bendua nwole Ezukoa la Ngyehyele ne abo. Ninyene ne maa la le:

- Mbuluku maa bekels nuhua la, 4,135,284;
- Mbuluku mgbole maa bekels nu la, 1,767,547;
- Be agbokenu ekpundikpundile adeladee, 395,571;
- Nvoninliyele sukoavoma mbuluku, 1,734,800;
- Nvoninliyele nwo nyile maa sukoavoma fa di gyima la, 34,696;
- Ninyene edolole nwo ndaboa ngiyi, 27,391
- Adwinlilile nwo sukulu ninyene, 27,391.

75. Eza noko bewiele sukulu azua 118 maa bebale be ezile bo la. Bie maa le debie ezukoale azua yee bie maa le sukoavoma dabele yee sukulu mgbanyima azua. Mbuluku egengale eleka nee aleelile eleka boka nwo. Ehye maanle azua maa bewiele be waa Sukunwio Ehole maa bendua nwole Fiisi la dodo ne dwule 657.

Kpokedele

76. Ekponle ne maa waa bo eke la kile menli dodo maa okadwu Siane Bulu nee Ko ne Kenle 5 ne waa Ewole 2021 ne anu la enee benyia Ewulenzane ne bie la anwo edweke.

Ekponle 2: KOLONAVAELOSO EWULENZANE NE SILIBOLE NWO MGBONDABULE

MENLI HOLE	MENLI MOO BENLECNLEA BE Nwonane ne Anu LA DODO	MENLI MOO ENYIA BIE LA DODO	MENLI MOO BEDE KPOKE / Beye Be LA	MENLI MOO Ewu LA	MENLI MOO TEDE BIE LA
Menli moo be nye li be nzi la	446,782	49,609	125,320	1,203	1,274
Menli moo nee Wuliravolema ne bie eli ngitanwo la	876,926	78,092			
Menli moo vi Maanle zo ba la (Kotoka Anwumalene Eieka ne)	585,781	2,907	2,811		
Be Dodo	1,909,489	130,608	128,131	1,203	1,274

77. Kemo modenle moo bebble wo ewiade anu ke befa beakponde Kolonavaeloso Ewulenzane ne Sili ne lile munli la Kolonavaeloso ne anwo anloazile sili ne eraboka Ngyehyele deba ne moo yelefa yeabo ewulenzane ne anwo bane la anwo. Ngyehyele deba ne mo a le akpolo-be-bonyi ekpolole nee be sa anwo moo befa saminla benrinzi ye wazowazo la nee be sa moo befa Sanetaeza ayile bekpokpa nwo la nee menli avinli etetele ne.

78. Kolonavaeloso Ewulenzane ne anwo sili ne moo bebble ye ebble bo wo Siane Ezane ne anu wo Evole 2021 ehye anu la, kekala bewo menli moo bo mgbe 2.5. Bevale “AstraZeneca” ayile ne dodo 600,000 a bebble o bo a. Menli moo bewo be bie la, okadwu Siane 11 ne anu kenle 8 ne azo wo Evole 2021 ne anu la, enee saa yeanye fee la biala enyia sili ne ko ewo. Menli moo eli evole 18 moo ko la a belewo be sili ehye a. Nrenzevolema emboka nwo. Begua zo belewo zehae sili ne wo Maanle ye anu Maanzinli 16 ne anu wo Maanziky biala anu wo Maanle ye anu.

79. Olua ngyehyele mɔɔ beye ke bedua ‘dulun’ ayilemaanle ngyehyele ne azo beava nyile mɔɔ anwo hyia esesebe la beamaa kpokedele eleka bie mɔ la Arane nee “Zipline” Gyima ne bole nu yele ‘dulun’ Emaanle Eleka nwiɔ wɔ Anum mɔɔ wɔ Senzendudulee Maanzinli nu nee Abudwulo mɔɔ wɔ Oti Maanzinli nu la. Bebalua Eleka eleka ehye mɔ azo beamaa Kpokedele Eleka 366 asa aha nyile. Kekala ɔye esesebe ke ebava nyile beaho eleka ehye mɔ anu eya gyenu 54 a.
80. Arane baye ye Bodane titili ne mɔ anwo gyima ndende zo. Bodane ehye a bedo ye duma “Agenda 111” la. Gyima gyima mɔɔ wɔ ehye mɔ bie anu la a le Maanzingyiky Asopiti 101, Maanzinli nu Asopiti nsuu, yee Adwenle nu Ngyegyele Asopiti nsa. Bewie ngyehyele mɔɔ bebava beasisi Maanziky nu asopiti 91 la ye.
81. Wɔ Ewɔle 2022 ne anu bebabo ɔ bo beasisi asopiti 11 wɔ Nzandele, Abonlo, Ngenla nee Adudulee Maanzinli ne mɔ anu. Asopiti ne bie bava adwuliso esokpa 40 yee ko bava adwuleso esokpa 30. Bebabo ɔ bo beazi Tema Asopiti Kpole ne nee Nyile Ezielle Eleka Kpole. Eza bebadoa LA, Nkolanza nee Sa (Shama) Asopiti ne mɔ esisile ne azo.

Menli Edianle

82. Menli nee Azua edianle ne mɔɔ hole zo wɔ Ewɔle 2021 ne anu la bewiele wɔ Siane Ewɔkɔle ne anu Kenle 8 ne azo. Ye guabele ne mɔɔ belumuale bevale bedole gua wɔ Siane Ehonla ne anu Kenle 22 ne azo wɔ Ewɔle 2021 ye anu la hilele ke Ghanama kosɔɔti dodo ne yele mgbe 30,792,608. Menli ehye mɔ anu mgbe 15,610,149 le mraale (ɔle eya ngyenu 50.7) yee mgbe 15,182,459 le mrenya (ɔle eya ngyenu 49.3).

Ewɔle 2021 Menli nee Azua Edianle ne

83. Wɔ ɛvolɛ 2022 ne anu bebaye Gyima Ebukelɛ nwo Nvedenvedenu amaa beanyia mgbondabule mɔɔ bekola befa bɛ nye beto zo wɔ mekɛ mɔɔ behyia nwo na nvasoɛ wɔ zo la. Bɛbava ɛhye beaboa wɔ ngyehyelee ɛyɛlɛ nu na bealua zo beanyia anyunluhole wɔ maanle ne anu gyima biala anu.

AWIELEƐ

84. Ɛvole 2022 Ezukoasɛm nwo Ndotolɛ ne anwo hyia kpalɛ wɔ maanle ngozo ɛnyianɛ mɔɔ di munli mɔɔ bamaa yɛanyia Ghana mɔɔ Ɛnva Ɔ nye Ɛndo Awie mɔ Moalɛ zo la. Ɔhyia kɛ ezuavolɛ mɔɔ wɔ maanle ye anu la banwu yɛ ngyianɛ, yɛ ɛhulɛdɛɛ nee yɛ anyelazo ninyɛne ne mɔ na yɛanlea bɛ boɛ kɛ maanle la.
85. Ɔhyia kɛ eza yɛboɔboa yɛ nwo wɔ ye ngyɛgyɛɛ ne mɔ anloazolɛ nu nee bɛ ti anwo gyimayɛɛ sunsum ne anu ɛzolɛ. Yɛhɔ zo yɛbo nu yɛyɛ ninyɛne wɔ diedi nu wɔ ngyehyɛɛ mɔɔ yɛbava yɛali gyima wɔ Ezukoasɛm nwo Ndotolɛ ɛhyɛ anu la anwo.
86. Nyamenle Ɛyila yɛ Maanle Ghana!

Bodane: "Be Ti Anwo Gyimabukele Maanle Ekyekyele Moo Di Munli: Ezukoa Nwo Banebole Nee Gyima Enyianle"

EDWEMGBOKƐ ANU ƐHILELE

Maangyeba Ko, Milahyinli Gyimabukele Ko: Mangyeba ko biala anu gyima nee ninyene eyele eleka ngakyile moo bebukebuke be wo maanle ye anu amaa maanle ye aho o nyunlu wo gyimabukele nu la. Ehye bava gyima dɔɔnwo arele Ghanaama (anzee ezuvole) moo wo maanle ye anu eleka biala la.

Mgbondabule: Ehye kile ke Arane le nyelebenloa nee ngilenu bie maa maanlema wo gyima ngakyile moo yeli nee ke be guabele ne zile yele la. Eza ezukoa nee agyapandee ngakyile moo wo Arane asa anu la anwo mgbondabule noko boka nwo.

Ezukoamaanle: Ehye kile adenle moo bedua nu bekye maanle ye anu ezukoa bɛmaa Arane Sonvole Gyima ngakyile, Gyimaleka ngakyile nee Moalsku ngakyile la.

Ngyegyeye zo edele: Ehye le adenle moo bedua nu bete ngyegyeye zo la.

Ezukoasem nwo Ndotole: Ehye le ngyehyeele moo kile ke bezile benyianle anzee bevale ezukoa bie belile gyima la. Ndonwo, agyale abusua bie kola ye ye ezukoasem nwo ndotole moo kile ezukoa dodo moo ole nee ke owo ke onea ninyene moo hyia ye kpale la (bobo sua kake, kenlanee nee nzule nee aleelile) la. Nwole kyia ke owo ke okponde ezukoa bieko oboka nwo a, benea ke saa ohyia ke bekye gyima dɔɔnwo anzee owo ke bebo bosea a.

Kakebole Molozo: Ehye si wo meke moo Arane keli ezukoa kɛmaa okɛbo ezukoa moo wo Ezukoasem nwo Ndotole ne moo Melalile Ayiama kelie kedo nu la.

Ninyene Titili bie mo anwo Kakebole: Ehye le ezukoa moo Arane fa bo gyima gyima titili bie mo eyele nwo kake la. Bie mo a le kale ndenle, sukulu azua, asopiti mo, twene, adendule, nzulenyianle, milahyinli mgbole enyianle nee dɔɔnwo moo eha la.

Gyimayevoma Kakeduale: Ehye kile ezukoa moo arane fa tua ye gyimayevoma Siane ahatale, be nganvoleyele, be gyima ekponenle nwo adenlegyakyile ezukoa nee be anwobanebole nwo kakebole.

Anyunluhole nu Boavolema: Ehye gyi eke maa Maanle maanle nee Eku eku ngakyile moo bo nu boa ye maa maanle ye asa ka ye anyunluhole bodane ne mo la. Boavolema ehye mo bie a le Maanlezo Gyaleka, Maanle Maanle Ezukoazieleleka

Bodane: "Be Ti Anwo Gyimabukele Maanle Ekyekyele Moo Di Munli: Ezukoa Nwo Banebole Nee Gyima Enyanle"

ne, Abibile Maanle Anyunluhole nwo Ezukoazieleleka ne, Gyemane Arane, Nrelenza Maanle Ngakyile Ngamonu nee Ameleka Maanle Maanle Ngamonu.

Evole Awielee Ninyene awolevoles: Bolonyia Siane ne anu ninyene awole moo fo wo evole ne moo beleka nwole edweke la.

Kakebole Molozo: Ehye si wo meke moo Arane keva ezukoa keli gyima kema okebo ezukoa dodo ne moo wo Ezukoasem nwo Ndotole ne moo Melalie Ayiama ne kelie kedo nu la.

Mgbanyinli Sukunwio Mgbanehole: Mgbanyinli Sukunwio Mgbanehole Ngyehyelee ne le ngyehyelee moo Arane lua Maanle Kpanyinli Nana Akuffo-Addo Maamule zo vale rale wo Siane Ehonla ne, wo Evole 2017 ne anu moo maa sukoavoma wie sukunwio ekyi na bedi konim a bekola beko mgbanyinli sukunwio mgbane moo bendua Sukulu Fiisi biala la.

Moale Ezukoa: Ehye le moale ezukoa moo Arane nyia fi Maanle gyene zo amra eke ne moo onle ke otua la.

Arane Gyima Moale Ezukoa: Ehye le ezukoa moo mela yele Arane kyengye maa ofa omaa gyimaleka ngakyile mo le ke Maanzyikyiki nu Ayiama Moale Ezukoa, Adenleyele Moale Ezukoa, Nwomazukoale Moale Ezukoa, Azelebo Nwoledule Moale Ezukoa nee Kpokedele Moale Ezukoa.

Maanlenu Ninyeneyle: Ehye kile ninyene nee gyima dodo moo beye wo maanle ne anu nee ezukoa anzee nvasoe moo Arane nyia wo meke kpokyee bie anu la.

Maanlezo Ninyenedole Ezukoa dodo: Ehye kile maanle bie anu ezukoa ne enlomboe moo maa okola ofa okela maanle zo ninyene na eza ofa bie obo ekpabole nwo kake wo meke kpokyee bie anu la; ehye dodo eza boa maanle ne ezukoa dee ne anwosesebe moo ole otela maanle gyene zo dee ne la.

Ninyene Awolevoles: Ehye a le fane dodo moo ninyene nee gymayele nwo kake si fo anzee ko anwuma wo meke bie anu la.

Ndotole moo fale Ehyia Azodele nwo Ngyehyelee: Ehyia Azodele Ngyehyelee ehye boka ngyehyelee ngakyile moo la NPP Arane ne ahonle nwo kpale la. Bodane ne a

Bodane: “Be Ti Anwo Gyimabukele Maanle Ekyekyele Moo Di Munli: Ezukoa Nwo Banebole Nee Gyima Enyanle”

le ke bekɛlua zo bekɛmaa ehya azo kede na eza bekɛdua adenle wanaanwo ne moo la ehyanvolema nee sukoavolema avinli la azo, bobo wo ye azua nee ye namunamu ne mo azo. Bebalua adenle ehya azo beamaa ezuavole ne anyia be ngyianledee titili moo boa be wo be tenlabele nu la sobele.

Ezukoa nwo Ninyene Titili moo Be Nye la ke Bebania la: Yefa ehya yesuzu modenle moo maanle ne elebo wo ye ezukoagyinlabele nwo la. Ndonwo boka gualile anyunluhole, ninyene awolevole dodo, menli dodo moo le gyima ye, gualile nu nvasoe dodo moo yenia wo maanle gyene zo la, Arane ezukoa nwo ngyehyelee munlilile anzee ye ezekyele nee adwenle ngakyile moo Ghana Ezukoazieleleka ne eba era moo bie ka ye ezukoa ne anwosebebe moo ole odi gua la.

Gyima Ngyiky Ebukeye Anyunluhole Ngyehyelee: Gyima ngyiky a le gualile anzee kongozile gyima moo kola fa gymayevoma ekyi bie ala, moo ezukoa moo ka o sa nu la endwu bie la.

Maanlekyekyele Mboloba: Ehya le adwenle bie moo Ghana Arane luale zo maanle gyima rale amaa sukunsa mgbavole nee Mbeler a moo kowie sukulu la anyia gyima aye na olua zo gymakpondole nwo ngyegyele aha aze wo bahole nee arane gyima nu na eza noko yeaboa mgbavole nee mbelera wo be sa anloa gyima eyele nu moo maa anyunluhole ba ye maanle ye anu ezukoagyinlabele ne anu la.

Maanle Gyima Ngyiky Mgbanyima Kuane: Kuane ehya le Maanle ne dee. Kongozile nu nvasoe ekpondole enle be bodane. Bevea Gualile nee Milahyinli Gyima gyima Azokolee ne abo yee beama be tumi ke benlea beama Be Ti Anwo Gyima Ngyiky ngyiky nee moo Belekpogya la gymalile ne Enya Anyunluhole.

Maanle nu Anle-Nwole Ezukoanyianle: Ehya le ezukoa dodo moo yenia wo gualile moo enle azelebo nwoledonele la anu moo ye dodo gyi ninyene awolevole zo la.

Anvi-Adwuleduale Ezukoa: Ehya le ezukoa moo Arane nya wo gymayebe bie anu moo ye dodo gyi ninyene awolevole zo la.

Kake Deba Eduale: Ehya le kake deba bie moo ovi Evole 2016 ne anu Gya Sonvole Gyima ne nee Arane Gyima ngakyile gua zo eletua la.

Bodane: “Be Ti Anwo Gyimabukele Maanle Ekyekyele Moo Di Munli: Ezukoa Nwo Banebole Nee Gyima Enyianle”

Maanle Ezukoa nee ezukoa moo Arane bava ali Gyima moo Kakeduale Emboka nwo la: Ehye a le ngakyile ne moo la Arane ezukoanyianle ne nee ye kakebole ne moo mpaefoa eduale biala enle nwo la avinli la. Begyinla Ninyene moo beye ye Maanle ne anu la amuala anwo eya ngyenu ne azo a besuzu ehye a.

Gualile Anyunluhole Nzuzule. Ehye le nzuzule moo kile ke gualile bazi aho o nyunlu wo Ehole ne anu la.

Ezukoanyianle: Ehye le Ezukoa dodo moo vi Maanle ye anu nee moo vi Maanle zo ba Arane gya nu la.

Alee nee Gyimanyianle nwo Nane nane Eziele: Ngyehyele ehye bamaa menli anye akpota wo ngokole nee nane nane eziele gyima ne anu. Ye zohane bamaa gyima ne anyia anyunluhole wo Maanle ye anu, na beade ngokole nee nwole ninyene moo bekela befi Maanle zo beba maanle ye anu la azo. Ye zohane eyele ne eza baboa amaa menli anyia gyima aye na menli moo di ngokole nee nanenane eziele nwo gyima la tenlabelle nu akpazi.

Maanlema Nvasoe Enyianle: Arane tua ninyene bie mo anwo kake fa maa kompele ngakyile ne mo fa so maanlema avinli. Bie mo a le lateleke kenlanee, nzukpa enyianle nee patulo nwole nwole mo anwo kake ne moo Arane fa bie la.

Maanlema Avinlizole Ezukoa Moale: Ehye le maanlema avinlizole ezukoa moale moo Arane fa boa ezuavole ne fa te be ezukoasem nwo ngyegyeye ne azo la.

Nneenleanu: Edweke nu evunvuanle nee nuhua boe enleanle moo da nchale ali la.

Nohalelile (Wieniyeye): Ehye le adenle moo Arane dua nu maa maanlema te edweke moo fale be nwo nee moo fale maanlebole ne anwo la.

Ninyene Gyene bie mo anwo Kakebole: Ehye le ezukoa moo bete beto eke wo ekpabole nwo ngyehyelee nu moo maa bekola betua kake gyene bie moo kevinde gymayeye ne anzi la.

*Bodane: “Be Ti Anwo Gyimabukele Maanle Ekyekyele Mɔɔ Di Munli: Ezukoa Nwo Banebole
Nee Gyima Enyanle”*

“Dulonu” - Ehye le milahyinli egyegyebaa bie mɔɔ le ke anwuma elene mɔɔ begua nyile nu befa bedua anwomanyunlu beko Kpokedele Eleka ne bie mɔ ndende zo la.

Debie Bolezonlele zo Adwule: O le adwule mɔɔ maanlema tua boka ninyene awole nwo wo ke dee ne si sonle bole la anwo la.

